

можливостей для об'єднання груп людей у спільноти навколо ідей, інтересів як чинників політичної боротьби надають важливі умови для зародження адвокаційних ініціатив, що характеризуються активізацією масових суспільних рухів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацюкова С. Адвокаційна журналістика: світовий та український досвід. Посібник для журналістів з активною громадською позицією / Світлана Бацюкова, Ірина Виргосу. – Луганськ, Правозахисний центр „Поступ”, 2013 – 69 с.
2. Загуменна В. „Адвокати” без перешкод [Електронний ресурс] / Віра Загуменна // Газета „День”. – 2010. – №143. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/kultura/advokasi-bez-pereshkod>
3. Advocacy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.wikipedia.org/wiki/Advocacy>
4. Introduction to Advocacy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justaction.org/actionguide/action/advocacy.htm>
5. Справа Павліченків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/home/show/News.do?sprava_pavlichenkiv&tagId=3540
6. Закрите та відкрите суспільство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
7. Аспекти громадянського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
8. Вебер М. Политика как призвание и профессия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.e-reading.me/book.php?book=135524>
9. Парижани протестували проти продажу Росії кораблів „Містрал” [Електронний ресурс] / 5 канал. – Режим доступу: <http://www.5.ua/component/k2/item/388869-paryzhany-protestuvaly-proty-prodazhu-rosii-korabliv-mistral>
10. The „Pots and Pans revolution” in Iceland and its aftermath [Електронний ресурс] / International Press Agency. – Режим доступу: <http://www.pressenza.com/2011/09/the-xpots-and-pans-revolution-in-iceland-and-its-aftermath/>
11. Nations in Transit 2014: Eurasia’s Rupture with Democracy [Електронний ресурс] / Freedom House. – Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org/report/nations-transit/nations-transit-2014>

УДК 323.39

Ворчакова І.Є.

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА: ПРИНЦИПИ СТРУКТУРИЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ЛОБІЮВАННЯ ІНТЕРЕСІВ

Розглядається актуальна проблема формування та розвитку регіональної політичної еліти в Україні. Проводяться аналогії функціонування відповідних політичних еліт в Росії та Україні. Показана залежність розвитку регіонального лобізму від рівня структуризації та ієрархізації регіональних еліт. Доведено, що необхідною умовою розвитку регіонального політичного процесу є формування сильної регіональної команди, яка могла б представляти, захищати та вирішувати інтереси регіону на загальнодержавному рівні.

Ключові слова: регіональна політична еліта, регіональний лобізм, регіональна влада, лобіювання регіональних інтересів

Ворчакова І. Е.

РЕГИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИЧЕСКАЯ ЭЛИТА: ПРИНЦИПЫ СТРУКТУРИЗАЦИИ И ВОЗМОЖНОСТИ ЛОББИРОВАНИЯ ИНТЕРЕСОВ

Рассматривается актуальная проблема формирования и развития региональной политической элиты в Украине. Проводятся аналогии функционирования соответствующих политических элит в России и Украине. Показана зависимость развития регионального лоббизма от уровня структуризации и иерархизации региональных элит. Доказано, что необходимым условием развития регионального политического процесса есть формирование сильной региональной команды, которая могла бы представлять, защищать и реализовывать интересы региона на общегосударственном уровне.

Ключевые слова: региональная политическая элита, региональный лоббизм, региональная власть, лоббирование региональных интересов

Vorchakova I.

REGIONAL POLITICAL ELITE: PRINCIPLES OF STRUCTURES AND LOBBYING OF INTERESTS

The actual problem of the formation and development of regional political elite in Ukraine. Drawing an analogy operation of the respective political elites in Russia and Ukraine . The dependence of the development of regional lobbying from level structuring and hierarchization of regional elites. It is proved that a necessary condition for the development of regional policyprocess is the formation of a strong regional team, which could represent, protect and fulfill the interests of all nations level.

Key words: regional political elite, government relations, regional authority, lobbying of national interests.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної політичної думки залишаються відкритими питання рівня впливу регіональних політичних еліт на вирішення загальнонаціональних преференцій. До того ж значимою проблемою є можливість регіональних політичних еліт формувати збалансовану регіональну політику через лобювання інтересів регіону в структурах центральних органів влади. Амбівалентним залишаються питання використання регіональними елітами видів політичних ресурсів для впливу на формування громадської думки, а також масштабність використання адміністративного ресурсу задля реалізації власних політичних амбіцій. Виходячи з наведених аргументів можна визнати доцільність цього дослідження.

Коли мова йде про регіональну політичну еліту, то ми в першу чергу уявляємо її як конгломерат адміністративних виконавців. Тому доречним у цьому контексті буде говорити і про регіональну політико-адміністративну еліту. На нашу думку, її варто розуміти як привілейовану групу людей, які займають керівні посади в певному регіоні, мають можливість в його межах приймати соціально-політичні рішення чи впливати на їх прийняття. Тобто регіональна політична еліта – це провідна соціальна група, що може вирішувати

політичні регіональні питання у межах певної адміністративно-територіальної одиниці, а також лобювати інтереси регіону на загальнонаціональному рівні.

Виходячи з того, що регіональна влада в Україні репрезентована в першу чергу виконавчими і представницькими органами, можна серед владних регіональних структур виділити такі різновиди еліт. До першого типу відносимо найвищих посадових осіб органів виконавчої влади – це голови облдержадміністрацій, їхні заступники, керівники управлінь та відділів адміністрації. Деякі вчені називають їх виконавцями. Крім того, регіональну виконавчу владу уособлюють мерії міст спеціального статусу. Відповідно, представників цих органів ми можемо включити до регіональних еліт першого типу. До другого типу відносимо осіб представницьких органів влади. Це депутати обласних рад, міської ради у місті Києві. Третю групу регіональної еліти складають керівники найбільших державних підприємств та акціонерних товариств. До четвертої групи входять керівники великих приватних підприємств і фірм. Наступну групу складають представники потужних регіональних політичних партій і членів чи лідерів громадських організацій, які не знаходяться при владі, але мають серйозний вплив на формування громадської думки. До останньої групи можна віднести

бізнесменів, які позбавлені державно-владних повноважень, але мають значний фінансовий капітал, завдяки якому можуть впливати на позиції певного складу чиновників та лобювати свої інтереси в органах регіональної влади.

Окрему позицію в цій структурі можна було б віддати так званому регіональному клану. Це поняття детально описав О. Крюков у своїй монографії „Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення”. Так він, характеризуючи регіональні еліти, акцентує свою увагу саме на ньому. Зокрема, в роботі зазначається, що клани складаються навколо впливового лідера і сприяють тому, що керівні посади монополізуються цією неформальною групою еліти. Клани – це такі групи взаємодопомоги, які відрізняються неієрархічною структурою, відсутністю фіксованих посад, непостійним членством, наявністю деяких моральних принципів і загальних інтересів, що пов'язують групу. Вони спільно беруть участь у розробці проектів, накопичують інформацію і корисні контакти. Такі кланові групи взаємодопомоги створюються всупереч бюрократичній роз'єднаності різних інститутів влади і є, по суті, міжінституційними неформальними спільностями, що існують паралельно з формальними ієрархічними групами [1, с. 210]. Беручи до уваги предмет нашого дослідження, можна зробити висновок, що саме така клановість, описана вищезгаданим науковцем, сприяє формуванню відповідних лобістських структур, які в подальшому мають можливість вирішувати власні та регіональні інтереси через діяльність центральних органів влади.

Крім вищезазначених класифікацій, окремо, на нашу думку, можна ще виділити на рівні України впливову регіональну еліту та регіональну еліту лобістського типу. Однозначно, більшість сучасних науковців говорять про існування так званої донецької, дніпропетровської, київської, харківської, львівської еліти чи навіть кланів. Як зазначає С. Дацюк, за вплив на рівні центральної влади сперечаються три регіональні еліти – київська, донецька та дніпропетровська [2]. Це впливові еліти владного типу. Їхні представники в той чи інший час займали високі посади у виконавчій владі, мали свої фракції в Парламенті, мають регіональні бренди (тобто всі знають, хто такі донецькі чи хто такі дніпропетровські). Крім того, найбільші олігархи України – донецькі, дніпропетровські та київські.

Фактично відсутні на центральному рівні харківська та львівська регіональні еліти. Тобто їхні представники на центральному рівні є, і навіть інколи отримують високі посади, але вони розпорошені й не ідентифікують себе за регіональною ознакою. Крім того, навіть найвпливовіших харківських і львівських бізнесменів з представниками київської, донецької та дніпропетровської груп не можна порівнювати. Тому якщо три найпотужніші регіональні еліти ми розглядаємо як впливові, владного типу, то три інші – можуть бути розглянуті як еліти лобістського типу. Є харківське та львівське (умовно навіть галицьке) [2].

Науковець Ю. Сокирка запропонувала структурування української регіональної політичної еліти за такими трьома критеріями: особистісним, інституційним і партійним. Особистісний критерій передбачає існування лідерів, навколо яких формуються відносно стійкі команди, групи, клани. В кожній місцевості є своя структура, що сформувалася на основі особистих відносин, що прямо впливає на прийняття кадрових рішень. Наприклад, прихід до влади нового губернатора часто приводить до заміни більшості його заступників, оскільки той зазвичай має у своєму розпорядженні власну команду (можливо, не дуже професійну, але пов'язану з першою особою регіону дружніми відносинами, а нерідко й родинними зв'язками). Інституційний критерій визначає структурування еліти за ознакою приналежності до тих або інших владних структур, між якими є свої протиріччя. Такими інститутами в українських реаліях є адміністрація області, обласна рада, міська, районна, селищна ради. Дуже часто відправною точкою структурування регіональної еліти стає протистояння між адміністрацією регіону й мерією. Структурування регіональної еліти за партійною ознакою перебуває в прямій залежності від преференцій жителів певного регіону, від тієї електоральної культури, яка тут сформувалася. В більшості місцеві політичні партії є просто „філіалами” загальноукраїнських партій, які на місцях пасивно реалізують лінію партії, не виконуючи основної функції – рекрутування регіональної еліти в центральні органи управління [3].

Беручи до уваги проаналізовані підходи до визначення структури регіональної політичної еліти, можна зробити висновок, що найчастіше ми говоримо про такі різновиди структурування, як формальний,

умовний і фактичний (можливе їх поєднання).

Відомий російський дослідник в галузі політичної регіоналістики Р. Туровський показав домінуючу роль губернаторів у структурі регіональної політичної еліти. Так, він обґрунтував глибоку взаємозалежність російських губернаторів від олігархічних груп. Науковець вивів таке поняття, як „олігархічний регіоналізм”, описуючи ситуацію, яка склалася в Росії на регіональному рівні. Р. Туровський пояснює, що оскільки регіональна еліта в більшості регіонів сформувалась без участі „федерального фактору”, місцеві бізнесмени, які не мають ніякого значення на федеральному рівні, залишаються головними партнерами багатьох губернаторів. Часто мова йде просто про особисту дружбу, а самі бізнесмени отримують назву „місцевих олігархів” [4, с.9].

Взагалі більшість сучасних вітчизняних і російських політологів саме губернаторський корпус асоціюють з регіональними елітами в цілому. Це пояснюється тим, що губернатори є не просто першими особами в своїх регіонах, а й референтними фігурами для значної, якщо не основної частини регіональної еліти. Однак, якщо порівнювати сфери та можливості впливу губернаторів України та Росії на вирішення регіональних проблем на національному рівні, то ситуація має досить полярний представницький характер. Уже той факт, що губернатори в Україні призначаються вищим органом виконавчої влади, а губернатори в Росії обираються, говорить про рівень їх неформальної компетенції.

У Росії політичні еліти пройшли досить складний трансформаційний процес. Це можна пояснити радикальною зміною з приходом нового політичного лідера не тільки системи, але й режиму в період її незалежності. Так, російські науковці здебільшого сходяться на думці, що за часів правління Б.Єльцина пріоритетним було врахування суб'єктивної структури регіонального політичного простору як необхідної умови успішності політики федерального центру, а з приходом до влади В. Путіна відбулося зневажливе ставлення до законних інтересів усіх суб'єктів регіонального політичного простору, посилилася індивідуалізація найвідоміших і політично активних структур регіонів. Це призвело до того, що регіональні еліти були фактично витиснені з федерального політичного процесу. Аналогічну тенденцію можна

прослідкувати й у розвитку української регіональної політики: чим більш виразними ставали ознаки авторитаризму в політичній системі, тим складнішим ставало формування вертикальної владної піраміди за регіональними позиціями. Як у Росії, так і в Україні за часів правління В. Януковича сформувалися чітко виражені регіональні сфери впливу фінансових груп.

За словами А. Чирикової, російські регіональні еліти справедливо підкреслюють, що інтеграція, побудована на адміністративних ресурсах, робить вертикаль нестійкою і залежною від «першої особи», а значить є достатньо хиткою. Але, разом з тим, вказують, що на певному етапі вона виявляється політично необхідною. На їх думку, вертикаль як політична машина може погано впливати на демократичні процеси в країні, однак в період кардинальної перебудови такий відхід від демократії іноді просто неминучий. При цьому подібна політична конструкція сприяє досягненню важливого політичного результату – зниженню напруги в відносинах Центру і регіонів [5, с.104].

Відмінною особливістю української регіональної еліти є те, що наша еліта до часів правління П. Порошенко приходила до влади в Києві за критерієм регіональної приналежності. Ця тенденція зберігалася починаючи з часів Л. Кучми. Так, він, будучи президентом, надав дніпропетровцям найбільше ключових посад у державі. За каденції В.Януковича серед вищого владного керівництва зберігалася особливість регіональної солідарності, що передбачала формування командної системи, виходячи з позиції поділу на „своїх” та „чужих”. Крім того, між різними регіональними групами різних областей зберігалася латентне суперництво за можливість впливати на дії та рішення центральної влади. Домінантними були ті регіони, які мали більш потужні фінансові можливості розвивати економіку всієї держави. Але, наскільки можна відстежити, нерівномірний внесок різних регіонів у функціонування економічної системи зазвичай призводить до того, що найвигідніший розподіл засобів виробництва можливий тільки за умови делегування відповідною регіональною групою найбільшої кількості своїх представників у найвищі органи влади.

На основі проведеної аналогії розвитку регіональних політичних еліт у Російській Федерації та Україні доходимо висновку, що вони мають ряд спільних ознак, однак у

більшості розходяться в можливостях прояву себе на політичній арені. Цей факт обумовлюється низкою суттєвих причин: а) способом формування основних органів влади, зокрема виборністю губернатора як першої політичної особи в регіоні; б) існуванням самої форми політичного режиму в країнах; в) становленням ієрархізації регіональної політичної еліти за пріоритетністю впливу на розвиток загальнонаціональних питань.

Якщо говорити про ступінь можливостей лобювати вирішення на загальнодержавному рівні регіональних інтересів органами регіональної влади, то звісно пріоритетність у цьому питанні належить адміністраціям порівняно з радами. Місцеві адміністрації, як інститути, що представляють державу і одночасно здійснюють виконавчі функції, які їм делегують обласні та районні ради, мають більше повноважень, ніж органи відповідних адміністративно-територіальних одиниць, що обираються. Цей процес є зрозумілим, виходячи з того, що ті регіональні представники еліти, які призначаються, а не обираються місцевим населенням, більш наближені до високопосадовців вищого державного рівня. Відповідно, цей факт дає представникам регіональної влади, що призначаються, широкі можливості лобювати регіональні інтереси.

М. Головатий вважає, що існує проблема, пов'язана з неузгодженістю дій еліти загальнонаціонального та регіонального рівнів, що суттєво посилює федералістські настрої, тенденції, а відтак ставить під загрозу унітарну єдність української держави [6]. Регіональні елітні, фінансово-промислові групи та клани завжди мали особливу детермінуючу позицію. Ця гіпотеза підтверджується і тією функцією, яку зараз здійснюють певні регіональні групи східного регіону України.

Неабияку роль у проблемі, що обговорюється, відіграє питання використання певного типу виборчої системи у державі. Так, на нашу думку, мажоритарна система виборів дає більше можливостей представникам регіональної еліти заручитись підтримкою електорату на парламентських виборах, здобути мандати в законодавчих органах влади. Ця система дає їм більше шансів потрапити в центральні структури влади і забезпечити існування ефективних систем лобювання регіональних інтересів на центральному рівні. Пропорційна система, навпаки, гальмує можливість регіональним представникам політичної еліти лобювати

регіональні інтереси. Обрані за партійними списками, вони перетворюються не на лобістів регіональних пріоритетів, а на заручників волі партійної номенклатури.

Формування громадянського суспільства в державі прямо залежить від рівня розвитку регіональної політичної влади. Більшість науковців сходяться на думці, що громадські органи відіграють позитивну роль у координації зусиль центральних і місцевих органів влади. Проте вони не можуть вирішити більшість проблем, що виникають у цій сфері. Це обмежує можливості регіональних еліт у захисті своїх інтересів, викликає у них незадоволення, створює в їхньому середовищі певну опозиційність центральній владі.

Відкритим залишається питання доцільності люстрації регіональної політичної влади. Не дивлячись на те, що останнім часом популяризується ідея розширення повноважень регіональної еліти, а також надання можливості зайняти державні посади молодим „елітним аутсайдерам”, тобто тим, хто може себе проявити в політичному житті, але не має відповідної фінансової та владної підтримки, прийти до регіональної влади молодій еліті зараз простіше у тому разі, якщо вони мають в першу чергу певну регіональну приналежність.

На основі вищезазначеного можна зробити висновок, що необхідною умовою розвитку регіонального політичного процесу є формування сильної регіональної команди, яка могла б представляти, захищати та вирішувати інтереси регіону на загальнодержавному рівні. Представлена нами класифікація регіональних політичних еліт, на наш погляд, доводить, що пріоритетною у цій структурі є саме економічна еліта. Тому доміантною особливістю регіональної політичної еліти є не наявність у них високих моральних цінностей та інтелектуальних здібностей, а володіння значним економічним і фінансовим капіталом. Таким чином, регіональні політичні еліти мають чітко виражений олігархічний характер і кланову організацію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крюков О. Політико-управлінська еліта України як чинник державотворення: монографія / О. Крюков; наук. ред. Е.А. Афоніна. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – 252 с.
2. Дацюк С. Центральна, регіональна та міська еліти [Електронний ресурс] / С. Дацюк. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n45texts/daciuk1.htm>

3. Сокирка Ю. Регіональний фактор у політичному процесі України / Ю. Сокирка // Регіональний вимір політичного процесу в Україні у 2007 році: Матеріали міжрегіон. науково-практ. конференції (Львів, 10.11.2007 р.) / укл. А.С. Романюк, Л.С. Скочиляс, О.В. Шиманова. – Львів: Генеза, 2007. – 132 с.
4. Туровский Р. Губернаторы и олигархи: история взаимоотношений / Р. Туровский // Полития. – 2001. – № 5. – С. 120-139.
5. Чирикова А. Вертикаль власти в оценках региональных элит: динамика перемен / А. Чирикова // Полис. – 2008. – № 6. – С.98-113.
6. Головатий М. Кому служить політична еліта / М. Головатий // Персонал. – 2006. – №21 (24-30 травня). – С. 35-41.

УДК 322

Гриньків М.В.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ІНТЕНЦІОНАЛЬНІСТЬ У КОМУНІКАТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ РЕЛІГІЙНИХ СПІЛЬНОТ

Аналізується соціально-політична складова комунікативного середовища релігійних спільнот, досліджуються характерні форми комунікативної взаємодії. Проводиться диференціювання релігійної, соціальної, політичної спрямованості суб'єктів комунікативних взаємодій.

***Ключові слова:** комунікативний процес, комунікативне середовище, релігійна спільнота, соціально-політична інтенціональність.*

Гриньків М.В.

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ИНТЕНЦИОНАЛЬНОСТЬ В КОМУНИКАТИВНОЙ СРЕДЕ РЕЛИГИОЗНЫХ СООБЩЕСТВ

Анализируется социально-политическая составляющая коммуникативной среды религиозных общин, исследуются характерные формы коммуникативного взаимодействия. Проводится дифференцировки религиозной, социальной, политической направленности субъектов коммуникативных взаимодействий.

***Ключевые слова:** коммуникативный процесс, коммуникативная среда, религиозная община, социально-политическая интенсиональность.*

Hrynkyv M.

SOCIO-POLITICAL INTENTIONALITY IN COMMUNICATION ENVIRONMENT OF RELIGIOUS COMMUNITIES

This article analyzes the socio-political component communication environment of religious communities. The autor of article studies typical forms of communicative interaction and the author investigate differentiation of religious, social, political orientation communicative interactions religious communities.

***Key words:** communicative process, communicative environment, religious community, social and political intentionality.*